

Drużyna AZS Kraków, jedna z pierwszych drużyn piłkarskich na ziemiach polskich, 1912, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 8

Piłkarze Amatorskiego Klubu Sportowego z Krakowa, 1912, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 7

Mecz między Pogonią Lwów (rok założenia 1904) a Wisłą Kraków (rok założenia 1906); lwowska drużyna grała wówczas w koszulkach w połowie białych i w połowie czerwonych oraz w niebieskich spodenkach, natomiast znakiem rozpoznawczym piłkarzy Wisły były dwie bładoniebieskie pięcioramienne gwiazdy na czerwonym tle; parę lat później, na przełomie 1910 i 1911 roku, symbolem krakowskich graczy została pojedyncza biała gwiazda, 1906, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 2

Drużyna KS Cracovia; jest to jeden z najstarszych istniejących klubów piłkarskich w Polsce (rok założenia 1906); w dwudziestoleciu międzywojennym mistrzostwo Polski przypadło Cracovii czterokrotnie – pierwszy raz w 1921 roku, natomiast po 2. wojnie światowej sukces ten udało się powtórzyć już tylko raz w 1948 roku; wielkim fanem Cracovii był papież Jan Paweł II; w 2005 roku przyjął zawodników Cracovii na audyencji, 1910, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 5

*A tłucze się po ścianach, by nadęta piła, którą oni szaleńcy,
co ją więc igrają, nogami i rękami bijąc popychają.*

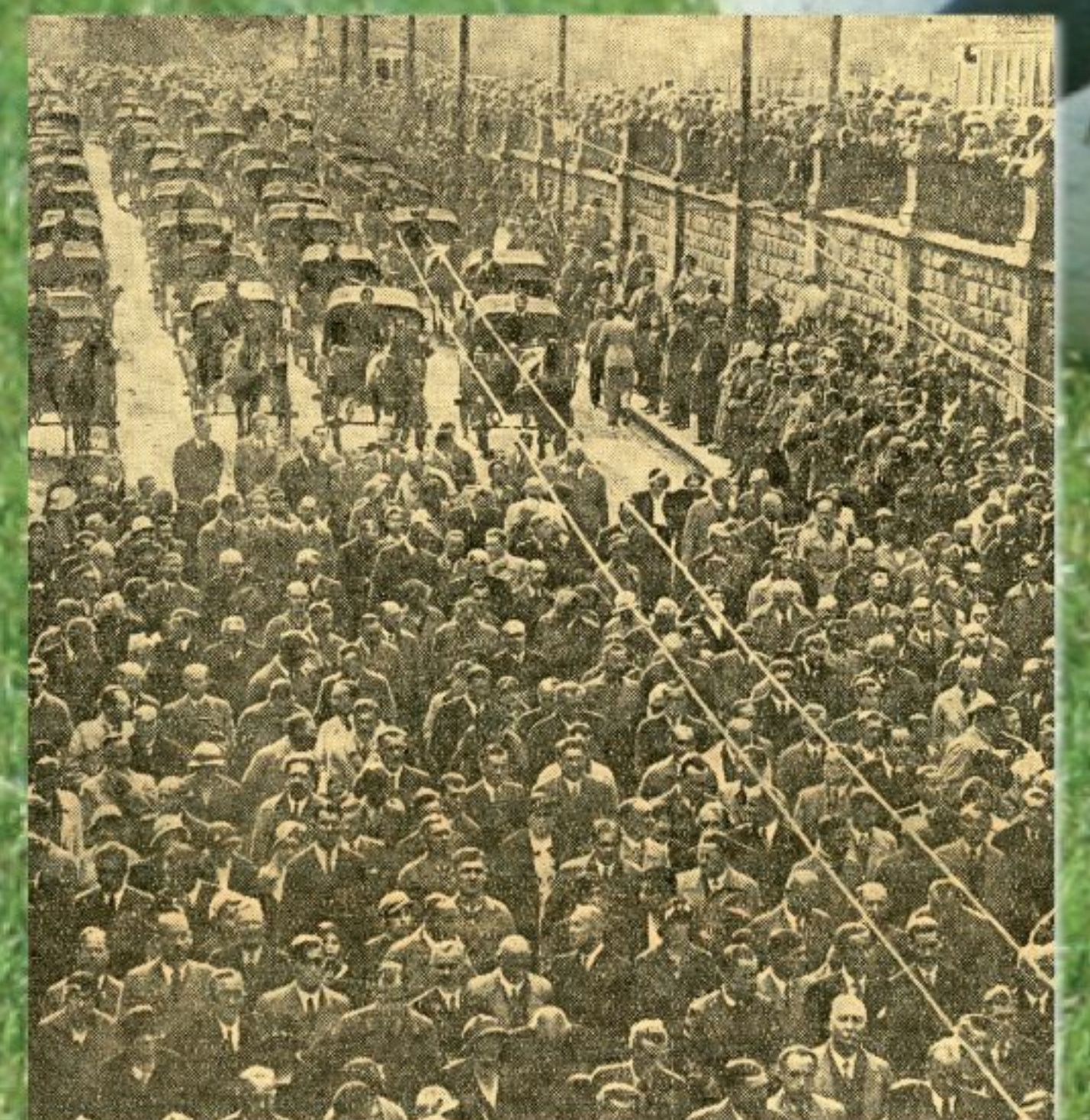
Mikołaj Rej, *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego*,
cz. 1, Wrocław 1971, s. 92–93.

Drużyna LKS Pogon Lwów; w strojach Pogoni występowały tradycyjnie trzy kolory: biały, czerwony i niebieski; w 1924 roku wprowadzono najbardziej kojarzone z Pogonią koszulki w niebiesko-czerwone pasy; po reaktywacji w 2009 roku powrócono do tej tradycji, zmieniając tylko kolor jasnoniebieski na ciemnoniebieski, 1912, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 9

Drużyna KS Warta Poznań jako mistrzowie okręgu poznańskiego; jest to najstarszy grający obecnie poznański klub piłkarski (rok założenia 1912); jest zdobywcą dwóch tytułów mistrza Polski oraz pięciu tytułów wicemistrza; w 1929 roku po raz pierwszy piłkarze klubu zostali mistrzami Polski; drugi i ostatni tytuł mistrza Warta Poznań zdobyła w 1947 roku; potem prym wśród poznańskich klubów wiodł aż po dziś dzień KKS Lech Poznań (rok założenia 1922), obecnie mający na koncie sześć tytułów mistrza Polski, 1924, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 29

Pogrzeb legendy polskiego futbolu Edwarda Cemarowskiego (1877–1933), prezesa Cracovii (1919–1932) oraz współzałożyciela i prezesa Polskiego Związku Piłki Nożnej (1919–1928), jednego z założycieli „Przeglądu Sportowego” (1921), honorowego prezesa Cracovii i Polskiego Związku Piłki Nożnej, 1933, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, 1933, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 242, k. 99

Marszałek Józef Piłsudski w gronie piłkarzy LKS Pogoni Lwów i TS Wisła Kraków, 1922, „Przegląd Sportowy”, 23 maja 1935, Kolekcja wycinków prasowych Instytutu Historii PAN, APAN, w. 1048, j. 420, b.p.

Drużyna Wisła Kraków przed meczem z Cracovią zakończonym zwycięstwem Wisły 4:2; przed 2. wojną światową Wisła Kraków obok Pogoni Lwów była najlepszym klubem piłkarskim w Polsce, 1924, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 33

Piłkarze reprezentacji Polski i Stanów Zjednoczonych przed rozpoczęciem meczu, który odbył się na Agrykoli, w ośrodku sportowym będącym kolebką warszawskiego sportu (w 1912 roku zbudowano na terenie dawnego parku i terenów wystawowych najstarsze w Warszawie boisko piłkarskie; okolone sześciotorową bieżnią, ze skoczniami i rzutniami lekkoatletycznymi, wyposażone w drewniane trybuny i ziemne wały dla widzów oraz w zaplecze z boiskami do gier, szatniami i wypożyczalnią sprzętu sportowego oraz z kortami tenisowymi); Polacy wówczas ulegli Amerykanom 2:3; bramki dla Polski strzelili: Stanisław Czulak i Zygmunt Chruściński; spotkanie to było jednym z pierwszych meczów rozegranych przez piłkarską reprezentację Polski; pierwszym historycznym meczem było przegrane 1:0 spotkanie z Węgrami rozegrane 3 lata wcześniej, 1924, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 30

Drużyna LKS Pogoni Lwów; piłka nożna była pierwszą dyscypliną uprawianą we lwowskiej Pogoni, okres międzywojenny, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 36

Drużyna KS Polonia Warszawa (rok założenia oficjalnie 1915; od 1911/1912 istniał jako koło sportowe); w okresie dwudziestolecia międzywojennego drużyna ta znajdowała się zwykle w pierwszej trójce ligowej tabeli; pierwszy tytuł mistrza Polski Polonia zdobyła w 1946 roku w pierwszych rozgrywkach po 2. wojnie światowej; kolejne mistrzostwo przypadło jej dopiero w 2000 roku; obecnie KSP Polonia ma własny stadion, krytą pływalnię i korty tenisowe, 1924, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III-92, j. 230, k. 28

Remisowy mecz (1:1) między Polską a Niemcami rozegrany w Warszawie; po prawej Henryk Martyna (1907–1984), jeden z najlepszych obrońców reprezentacji Polski w latach 30., na co dzień gracz warszawskiej Legii; był również strzelcem – pierwszej bramki dla Legii podczas jej pierwszego występu na Stadionie Wojska Polskiego w remisowym spotkaniu z drużyną Europa Barcelona (1:1), olimpijczykiem (1936); po lewej jeden z graczy niemieckich z charakterystycznym hitlerowskim orłem na koszulce, 1936, „Kurier Warszawski. Niedzielną Dodatek Ilustrowany”, 20 września 1936, Materiały Antoniego Czubyńskiego, APAN, III-172, j. 308, k. 169

Mecz między Polską a Irlandią rozegrany w Warszawie, w którym Polacy rozgromili przeciwników aż 6:0; strzelcami bramek byli: Jan Wasiewicz, Gerard Wodarz (dwie), Leonard Piątek (dwie) i Ernest Wilimowski; dwaj ostatni po wybuchu 2. wojny światowej kontynuowali karierę sportową, reprezentując III Rzeszę; mecz obserwował marszałek Edward Rydz-Śmigły (na zdjęciu środkowym), 1938, „Kurier Warszawski. Niedzielną Dodatek Ilustrowany”, 29 maja 1938, Materiały Antoniego Czubyńskiego, APAN, III-172, j. 308, k. 184

Odzyskanie niepodległości pozwoliło na uchwycenie całego obrazu przemian w życiu narodu, w tym rozkwitu polskiego sportu. Występy poszczególnych drużyn klubowych – zwłaszcza jedenastki z Białym Orłem – i sukcesy przez nie odnoszone stają się potężnym, choć może niedocenianym przez samych Polaków momentem propagandowym na rzecz Polski i polskości. Wielu kibiców sportowych z różnych miast Europy poprzez stadion sportowy i piłkę nożną po raz pierwszy w życiu dowiadyuje się, że istnieje Polska, że jest to kraj ludzi wolnych i silnych.

Józef Halys (1924–2011), najwybitniejszy znawca historii polskiej piłki nożnej, o rozwoju tej dyscypliny sportu w Polsce po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, [w:] Józef Halys, *Polska piłka nożna*, Kraków 1986, s. 9.

P I Ł K A

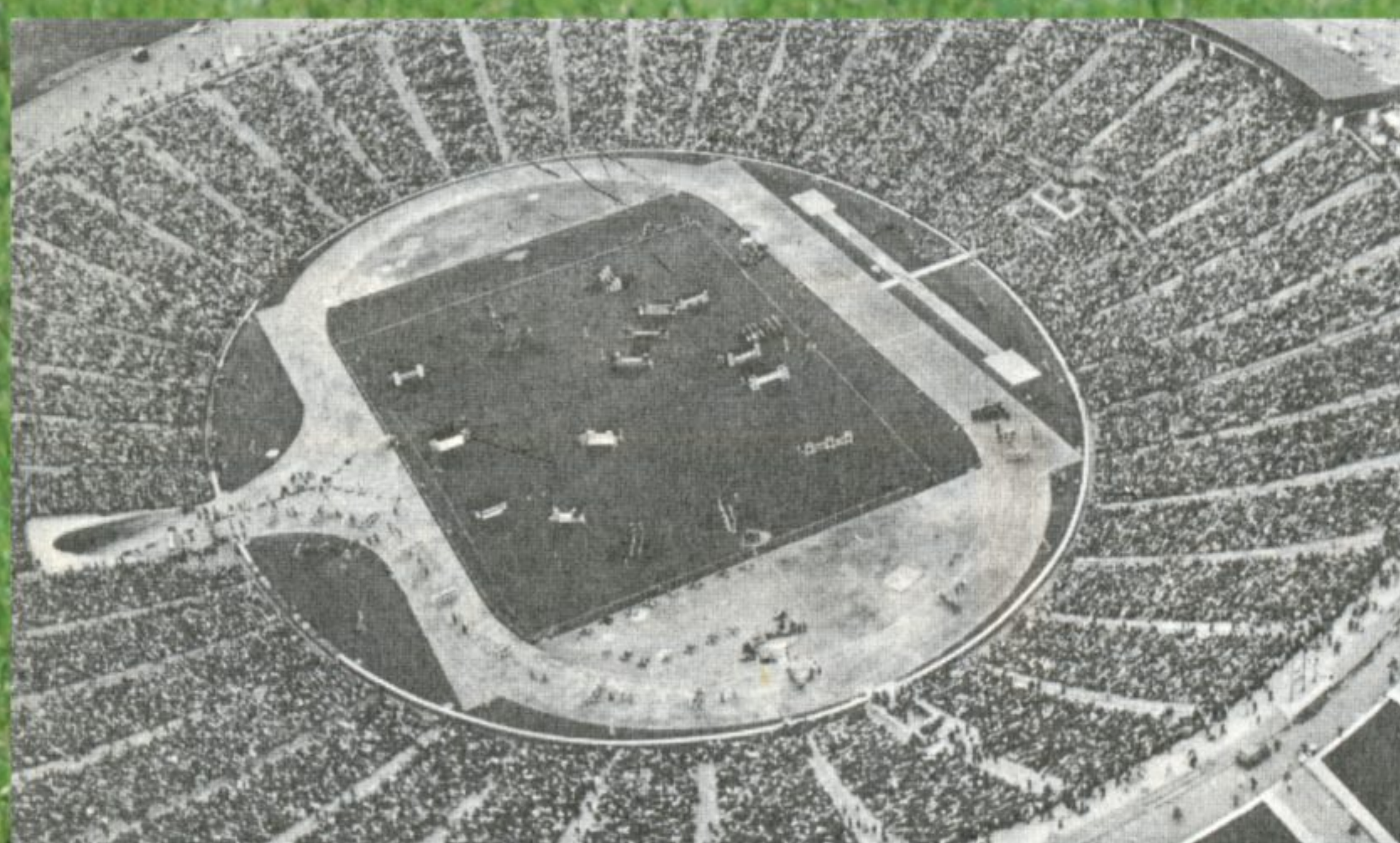
Legendarny mecz między Anglią a Polską rozegrany na Wembley; określana przez Anglików jako drużyna amatorów oraz kompletnie zlekceważona przez nich reprezentacja Polski prowadzona przez Kazimierza Górskiego wywołała niemałą sensację, gdy w 57. minucie gry Jan Domarski wyprowadził ją na prowadzenie; mecz ostatecznie zakończył się remisem 1:1, ale taki wynik zapewnił Polsce pierwsze miejsce w grupie i awans do MŚ w Piłce Nożnej w Republice Federalnej Niemiec (1974); po meczu prasa angielska nie zostawiła suchej nitki na piłkarzach angielskich, dedykując im symboliczne nekrologi z napisem „Koniec świata”, natomiast polska drużyna po przyjeździe do kraju witana była niczym bohaterowie powracający z placu boju, 1973, *Zarys encyklopedyczny — Polska*, Warszawa 1974, s. 626

Nie usłyszałem końcowego gwizdka. Zobaczyłem dopiero zawodników skaczących w górę i Tomaszewskiego, jak gnał przed siebie. Nie wstydę się łez, które spływały mi po policzkach. Był to najszczęśliwszy dzień w moim życiu. Nie bardzo pamiętam, co mówiłem piłkarzom, a także, jakich odpowiedzi udzieliłem dziennikarzom. Uspokoilem się dopiero po dobrej pół godzinie, kiedy ponownie wyszliśmy całą gromadą na tak szczęśliwą murawę, aby odpowiadać na pytania, które zadawał nam redaktor Jan Ciszewski.

Kazimierz Górski o meczu między Anglią a Polską w 1973 roku, [w:] Kazimierz Górski, *Z ławki trenera*, Warszawa 1981, s. 108.

Reprezentacja Polski podczas MŚ w Piłce Nożnej w Republice Federalnej Niemiec przed zwyciężkim meczem z Haiti (7:0); stoją od lewej: Zygmunt Maszczyk, Robert Gadocha, Grzegorz Lato, Adam Musiał, Andrzej Szarmach, Henryk Kasprczak, Antoni Szymanowski, Władysław Żmuda, Jerzy Gorgoń, Jan Tomaszewski, Kazimierz Deyna, 1974, *Mała encyklopedia sportu*, Warszawa 1986, t. II, s. 261

Stadion Dziesięciolecia, zbudowany w 1955 roku jako obiekt olimpijski z boiskiem piłkarskim oraz bieżnią lekkoatletyczną, posiadał odkryte trybuny, na których mogli pomieścić nawet 100000 widzów; na Stadionie Dziesięciolecia odbywały się przede wszystkim widowiska sportowe, m.in. mecze piłkarskiej reprezentacji Polski, derby Warszawy między Legią a Polonią, zawody lekkoatletyczne, m.in. o Memoriał Janusza Kusocińskiego; organizowano na nim również ogólnokrajowe dożynki oraz rozmaite defilady; był on także świadkiem wydarzeń dramatycznych, jak np. czynu Ryszarda Siwca, który w obecności kilkudziesięciu tysięcy widzów w ramach protestu przeciwko interwencji polskich wojsk w Czechosłowacji w 1968 roku dokonał aktu samospalenia; Stadion Dziesięciolecia był również obserwatorem wielkich przemian, szczególnie podczas odprawionej na nim mszy św. przez papieża Jana Pawła II; ze względu na pogłębiające się zniszczenia ten kolosalny obiekt sportowy zamieniono na prawie 20 lat w bazar; dopiero przyznanie Polsce w 2007 roku prawa współorganizacji ME w roku 2012 przyczyniło się do zlikwidowania bazaru, a w miejscu starego obiektu powstał nowy Stadion Narodowy, b.d., *Mała encyklopedia sportu*, Warszawa 1984, t. I, s. 46

N O Ż N A

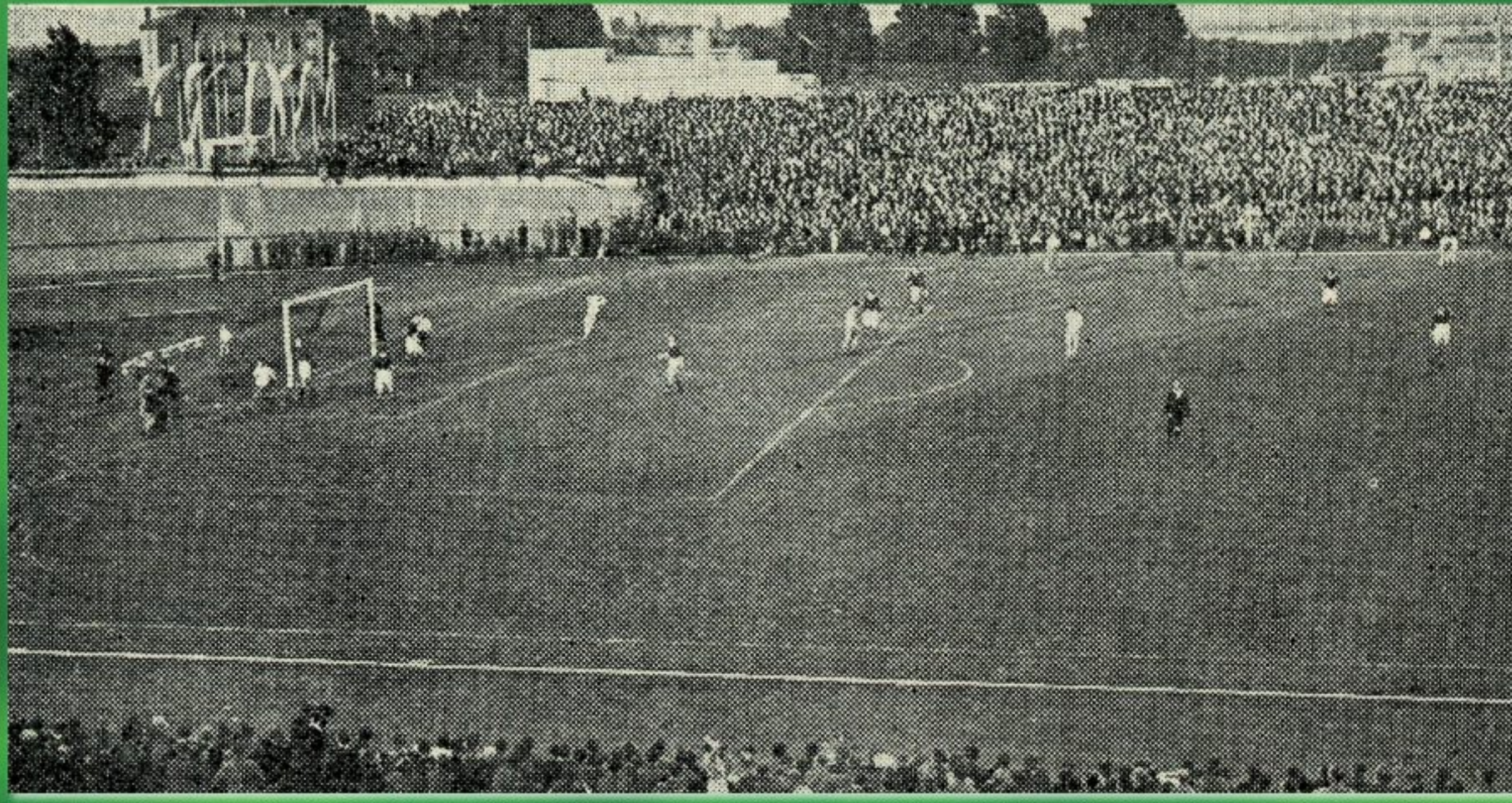

Defilada dzieci podczas Igrzysk Młodzieży Szkolnej na Stadionie Dziesięciolecia, 1974, *Zarys encyklopedyczny — Polska*, Warszawa 1974, s. 623

Kazimierz Deyna (1947–1989) podczas meczu między Polską a Argentyną na MŚ w Piłce Nożnej w Republice Federalnej Niemiec; mecz zakończył się zwycięstwem Polski 3:2; po wyjściu z grupy w kolejnej rundzie Polacy pokonali Szwecję i Jugosławię, ale ulegli Niemcom, przez co nie udało im się wejść do finału; w meczu o trzecie miejsce pokonali Brazylię 1:0 i zdobyli brązowy medal, co do dziś uznawane jest za jedno z największych osiągnięć w historii polskiego sportu, 1974, *Mała encyklopedia sportu*, Warszawa 1986, t. II, s. 262

Towarzyski mecz reprezentacji Polski z angielską drużyną Chelsea Londyn rozegrany na stadionie Legii, zakończony zwycięstwem londyńczyków 2:0; dzień później Anglicy zegrali z Wisłą Kraków z okazji 30-lecia jej istnienia; krakowianie zwyciężyli wówczas 1:0, 23 maja 1936, Materiały Antoniego Czubryńskiego, APAN, III-172, j. 308, k. 88

Największą życiową radiową satysfakcją miałem, kiedy był czas kartek benzynowych i podjechałem na stację swoim pierwszym w życiu samochodem — „maluchem” i tankowałem benzynę. Podszedł do mnie pan ze stacji benzynowej i powiedział: „Wie Pan co? Nie wyrwę Panu kartki, to jest w prezencie ode mnie”. Ja mówię: „Dlaczego?”. „Bo mój ojciec, kiedy Pan relacjonuje mecze w radiu, uzyskuje wzrok”. Myślę, że to było największe wyróżnienie.

Dariusz Szpakowski, najpopularniejszy komentator sportowy w Polsce, Wywiad z Dariuszem Szpakowskim, www.igol.pl, 15 kwietnia 2012.

Defilada młodzieży w kostiumach sportowych na Stadionie Wojska Polskiego; obiekt ten służył rozgrywaniu meczów Legii Warszawa i reprezentacji Polski; organizowano na nim również inne przedsięwzięcia, jak wymieniona defilada lub msza żałobna po śmierci Józefa Piłsudskiego; w czasie 2. wojny światowej Niemcy wykorzystywali stadion do organizowania zawodów dla żołnierzy Wehrmachtu; po 1945 roku obiekt wyremontowano i z biegiem czasu stopniowo unowocześniano; w 2008 roku rozpoczęto gruntowną przebudowę stadionu, który oficjalnie otwarto w 2010 roku, b.d., Materiały Antoniego Czubryńskiego, APAN, III-172, j. 308, k. 165

Motyw tabeli w trakcie rozgrywek o mistrzostwo Polski (1960); Ruch Chorzów zdobył wówczas dziewiąty tytuł mistrza Polski, 1960, „Słowo Powszechne”, 1 września 1960, Materiały Witolda Sławińskiego, APAN, III-151, j. 24, k. 1

Wyznaję zasadę: niech się dzieje wola nieba, z nią się zawsze zgadzać trzeba. Nie wiem, co by się stało, gdybym przeszedł do Blackburn czy do Liverpoolu. Może kupiłbym sobie pięć ferrari i zwariował? Przykłady ludzi, którzy wygrywają w totka, nie są zachęcające. Nie rozdieram więc szat i nie śnię po nocach o Citce zdobywającym decydującą bramkę w finale Ligi Mistrzów. I tak życie dało mi bardzo dużo: nie każdy polski piłkarz grał w Lidze Mistrzów, reprezentacji, strzelał gole Anglikom czy Brazylijczykom. Mnie się udało.

Wywiad z Markiem Citką, www.sport.onet.pl, 21 stycznia 2009.

Marek Citko (ur. 1974) w biało-czerwonym stroju walczy o piłkę z Matthiasem Sammerem podczas meczu Widzewa Łódź z Borussią Dortmund w Lidze Mistrzów (1996); Marek Citko był wówczas najlepszym polskim piłkarzem otrzymującym oferty transferu od najlepszych klubów piłkarskich w Europie; jego passę przerwała kontuzja podczas meczu ligowego w 1997 roku, po której nie wrócił już do dawnej formy, <http://www.czasfutbolu.pl/marek-citko-dla-czasu-futbolu-spowiedz-idola>, 15 maja 2012

Widok z trybuny otwartej stadionu Legii na piłkarskie spotkanie Polski z Walią; pojedynek zakończył się bezbramkowym remisem; był to jeden z meczów eliminacyjnych do MŚ w Japonii i Korei Południowej (2002); Polacy trenowani wówczas przez Jerzego Engela zajęli pierwsze miejsce w grupie eliminacyjnej i dzięki temu awansowali do tych prestiżowych rozgrywek, 2000, fot. Bartosz Borkowski

Spotkanie ligowe CWKS Legia Warszawa z RKS Raków Częstochowa; stołeczna drużyna broniła wówczas tytułu mistrza Polski zdobytego w poprzednim sezonie; Legia Warszawa (rok założenia 1916) swoją nazwę zawdzięcza wojskowym formacjom Legionów Polskich walczących o niepodległą Polskę; pierwsze sukcesy klub zaczął osiągać dopiero po 2. wojnie światowej; w 1955 roku Legia zdobyła pierwsze mistrzostwo Polski; łącznie tytuł ten wywalczyła osiem razy; w sezonie 1995/1996 warszawskiej drużynie udało się dotrzeć do ćwierćfinału Ligi Mistrzów UEFA; do tych elitarnych rozgrywek w sezonie 1996/1997 zakwalifikował się również RTS Widzew Łódź, ale nie udało mu się przejść fazy grupowej, 1996, fot. Bartosz Borkowski